

Grundläggande granskning år 2019

Länstrafiken i Västerbotten AB

Foto: Jonas Westling

Mars 2020
Richard Norberg
Certifierad kommunal revisor
Region Västerbotten

Innehåll

1. Sammanfattande analys	3
Rekommendationer	3
2. Bakgrund	4
Lekmannarevisorernas uppdrag	4
Iakttagelser i 2018 års granskning	5
Syfte och revisionsfrågor	5
Revisionskriterier	5
Metod	6
3. Bolagets uppdrag och mål	6
Ägarnas uppdrag till bolaget	6
Vår kommentar om ägarens direktiv	7
Styrelsens verksamhetsplan	7
Vår kommentar om verksamhetsplanen	8
Ägarens krav på rapportering	8
Vår kommentar om ägarens krav på rapportering	9
Styrelsens krav på rapportering	9
Vår kommentar om styrelsens krav på rapportering	9
4. Styrelsens styrande dokument	10
Styrelsens styrdokument	10
5. Styrelsens löpande kontroll	11
Förändringar inom bussgodsverksamheten	11
Gemensam beställningscentral i länet	12
Styrelsens interna kontroll	13
Hantering av ersättning för bussgods	13
Styrelsens tjänstemannastöd	14
6. Styrelsens uppföljning och rapportering	14
Styrelsens årsredovisning	14
7. Uppföljning av rekommendationer	18
8. Svar på revisionsfrågor	18
Rekommendationer	18

1. Sammanfattande analys

Vi bedömer att verksamheten år 2019 genomfördes på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt. Granskningen visar att styrelsen i allt väsentligt hade en tillräcklig styrning och kontroll över verksamheten år 2019. Styrelsen beslutade om grundläggande styrdokument och med hjälp av styrelsens protokoll kan vi se att styrelsen under året fick information om verksamheten. Styrelsens årsredovisning var informativ och välskriven. I vissa delar kan dock uppföljningen i årsredovisningen utvecklas.

Vi saknar underlag för att kunna bedöma om verksamheten blev genomförd i enlighet med de kommunala befogenheterna. Bolagsordning och ägardirektiv saknar uppgifter om bolagets kommunala befogenheter. Styrelsens årsredovisning saknar en utvärdering om verksamheten år 2019 genomfördes i enlighet med de kommunala befogenheterna. Det är angeläget att ägaren beslutar om ny bolagsordning och nya ägardirektiv. Styrelsen bör årligen utvärdera om verksamheten är genomförd i enlighet med de kommunala befogenheterna.

Rekommendationer

Vi rekommenderar styrelsen att:

- Styrelsens verksamhetsplan bör innehålla bolagets budget för att tydligare koppla samman verksamhet och ekonomi
- I vissa fall kan styrelsen öka kraven på skriftlig information vid styrelsens sammanträden. Styrelsen kan exempelvis begära att de återkommande VD-rapporterna ska vara skriftliga.
- Styrelsen bör ställa krav på skriftlig utvärdering om verksamheten är genomförd i enlighet med det kommunala ändamålet och inom de kommunala befogenheterna.
- Utveckla i vissa delar redovisningen i årsredovisningen (se avsnitt 6. Styrelsens uppföljning och rapportering).
- Genomför dialog med ägare och andra kommunala bolag om utökat samarbete inom olika funktioner. Ökat stöd från ägaren och mer utvecklat samarbete med andra bolag skulle kunna minska sårbarheten för störningar vid personalförändringar. Ökat stöd från ägare och mer samverkan med andra bolag skulle också kunna bidra till att höja kvaliteten i form av expertkunskap inom olika områden.
- Genomför dialog med ägaren om att de behöver revidera bolagsordning och ägardirektiv.

2. Bakgrund

Länstrafiken i Västerbotten AB ägs av Region Västerbotten. Bolaget är ett servicebolag till Kollektivtrafikmyndigheten i Västerbottens län. Efter beställningar från regionen och kommunerna ska bolaget på uppdrag av Kollektivtrafikmyndigheten upphandla, eller i egen regi, bedriva kollektivtrafik. Bolaget leds av en styrelse och en VD. Styrelse består av 9 ordinarie ledamöter och 9 suppleanter. Bolagets säte är i Lycksele.

År 2019 hade bolaget en omsättning på ca 735 miljoner kronor. Det ekonomiska resultatet för länstrafiken ska vara nollresultat. Eventuella över- eller underskott ska återbetalas eller faktureras till beställarna av trafiken. För år 2019 hade länstrafikens ett överskott på knappt 10 miljoner kronor. Överskottet bokades upp som skuld till regionen och kommunerna och driftanslagen till bolaget minskade med motsvarande belopp.

Länstrafiken hade år 2019 ett helägt dotterbolag, Bussgods i Norr AB, och 25 procent av aktierna i Norrtåg AB. Därutöver har länstrafiken långsiktiga aktieinnehav i Samtrafiken i Sverige AB (2,1 procent). Våren 2020 kommer enligt planer Länstrafiken i Norrbotten att köpa en tredjedel av aktierna i Bussgods i Norr AB.

Lekmannarevisorernas uppdrag

Lekmannarevisorns uppdrag regleras i kommunallagen och aktiebolagslagen. Lekmannarevisorn granskar bolagets styrelse och VD. Lekmannarevisorn ska granska och pröva om verksamheten sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt. Lekmannarevisorn ska också granska om den interna kontrollen är tillräcklig. Prövningen av verksamhetens ändamålsenlighet och om ekonomin är tillfredsställande utgår från ägarnas, det vill säga fullmäktiges, direktiv och beslut för bolaget.

För år 2019-2022 har regionfullmäktige utsett Mattias Sehlstedt till lekmannarevisor i länstrafikbolaget. Enligt kommunallagen ska lekmannarevisorn ta hjälp av sakkunnigt stöd (12 kap. 8 §). Lekmannarevisorn bestämmer själv omfattningen på det sakkunniga stödet. För år 2019 har lekmannarevisor anlitat Richard Norberg på Region Västerbottens revisionskontor som sakkunnigt stöd.

Efter avslutad granskning ska lekmannarevisorn överlämna sin årliga granskningsrapport till Region Västerbottens revisorer. Lekmannarevisorn ska också överlämna sin rapport till bolagets bolagsstämman. Lekmannarevisorns granskning är en del av den samordnade revisionen av regionen. Det innebär att revisorerna i Region Västerbotten ska bifoga granskningsrapporter och revisionsberättelser från de kommunala företagen till sin revisionsberättelse för regionen. Med stöd av den samordnade revisionen ska regionfullmäktige och ta ställning till instruktioner för sina ombud inför de kommunala företagens årsstämmor.

Auktoriserade revisorns uppdrag

Kommunala bolag ska också granskas av en auktoriserad revisor. Den auktoriserade revisorn väljs av bolagsstämman och har i uppdrag att granska bokföring, årsredovisning, intern kontroll samt styrelsens och VD:s förvaltning. Bolagets auktoriserade revisor skriver en revisionsberättelse som överlämnas till bolagsstämman. Den auktoriserade revisorn ska också överlämna sin revisionsberättelse till revisorerna i

Region Västerbotten. Lekmannarevisorn och bolagets auktoriserade revisor är två separata bolagsorgan med olika uppdrag. Uppdragen syftar till att ge ägaren ett så brett underlag som möjligt i sin bedömning i ansvarsfrågan avseende styrning, verksamhet och räkenskaper. Uppdragen är delvis överlappande när det gäller granskning av den interna kontrollen.

lakttagelser i 2018 års granskning

Bolagets lekmannarevisor bedömde att verksamheten år 2018 var genomförd på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredställande sätt. Lekmannarevisorn bedömde också att styrelsen interna kontroll var tillräcklig.

I den underliggande granskningsrapporten konstaterade PWC att det utifrån styrelsens årsredovisning inte gick att bedöma om verksamheten var genomförd i enlighet med de kommunala befogenheterna. Bolagets lekmannarevisor rekommenderade att bolagets styrelse skulle föreslå att ägaren reviderade bolagsordningen så att denna innehöll uppgifter om vilka kommunala befogenheter som utgjorde ram för bolagets verksamhet.

Syfte och revisionsfrågor

Med utgångspunkt av en riskanalys har bolagets lekmannarevisor beslutat att 2019 års granskning ska avgränsas till en grundläggande granskning. Granskningens syfte är att ge underlag för lekmannarevisorernas bedömningar i den årliga granskningsrapporten. Granskningen är översiktlig med inriktning mot bolagets resultat för år 2019 och styrelsens system för styrning och kontroll. För granskningen har vi formulerat följande övergripande revisionsfrågor:

- Har styrelsen med hjälp av grundläggande styrdokument säkerställt att verksamheten är genomförd i enlighet med fullmäktiges direktiv?
- Har styrelsen löpande under året haft tillräcklig kontroll över att beslutade styrdokument följs?
- Har styrelsen med hjälp av uppföljning vid årets slut säkerställt att verksamheten är genomförd i enlighet med fullmäktiges direktiv?
- Har styrelsen vidtagit tillräckliga åtgärder med anledning av rekommendationer i 2018 års granskning?

I en bilaga till projektplanen finns exempel på underliggande revisionsfrågor som kommer att användas för att svara på de övergripande revisionsfrågorna

Revisionskriterier

Revisionskriterierna utgör de bedömningsgrunder som bildar underlag för granskningens analyser, slutsatser och bedömningar. Revisionskriterier för denna granskning är:

- Kommunallagen, 2, 5 och 10 kap.
- Aktiebolagslagen, 8 kap.
- Årsredovisningslagen, 6 kap.
- Bolagsordning

- Ägardirektiv
- Landstingsfullmäktiges bolagspolicy

Metod

Granskningen är genomförd med hjälp av dokumentationsstudier av styrelsens styrande och redovisande dokument samt av styrelsens protokoll. Avstämningar är genomförda med bolagets VD. Den 7 februari 2020 genomförde vi en träff med lekmannarevisorer, styrelsen och bolagets VD. Syftet med träffen var att få information om bolagets verksamhet och resultat samt styrelsens arbete med att säkerställa en tillräcklig styrning och kontroll. Bolagets VD har som ett led i kvalitetssäkringen getts möjlighet att lämna synpunkter på rapportutkast.

3. Bolagets uppdrag och mål

Ägarnas uppdrag till bolaget

Kommunalförbundet i Västerbottens län beslutade år 2016 om ett trafikförsörjningsprogram för perioden 2016 – 2019. I programmet beskrev förbundsfullmäktige kollektivtrafikens inriktning för perioden och vilka åtgärder som behövde göras för att år 2020 nå följande övergripande mål:

- Kollektivtrafikens andel av motoriserade resor ska öka från 11,9 procent år 2010 till 18 procent år 2020.
- Antalet resor i kollektivtrafiken ska öka från 11 miljoner år 2011 till 16 miljoner resor år 2020. Det är en ökning med 4 procent per år.
- Den geografiska tillgängligheten ska förbättras.
- Andelen fordonskilometer i kollektivtrafiken som drivs med förnybara drivmedel ska öka från 7,1 procent år 2013 till 25 procent år 2020.

Bolaget ska enligt bolagsordningen:

- Bedriva kollektivtrafik.
- Förvalta och utveckla verksamhetssystem som är väl integrerade med andra transportsystem (inklusive biljett- och betalsystem).
- Ansvara för ekonomisk uppföljning samt redovisa verksamhetsstatistik och statistik över utvecklingen av passagerare.
- Ansvara för information, marknadsföring och kundservice.
- Ansvara för samordning av hållplatser.
- I miljöfrågor ge råd och vägledning till bolagets finansärer i syfte att reducera trafikens påverkan på miljön.
- I övrigt biträda Kollektivtrafikmyndigheten.

Av ägardirektivet framgår att bolagets styrelse och VD ska arbeta för de mål som fullmäktige beslutar om. Bolaget ska också genomföra risk- och sårbarhetsanalyser för sina väsentliga verksamheter och upprätta en åtgärdsplan.

Enligt landstingsfullmäktiges bolagspolicy ska bolagets styrelse:

- Fortlöpande följa upp och utvärdera bolagets verksamhet mot det kommunala ändamålet och de mål och riktlinjer som är fastställda för bolaget. Bolagets styrelse ska också se till att det finns en adekvat strategi för att uppnå dessa mål.
- Se till att kontrollen över bolagets ekonomi är tillfredsställande, riskexponering är väl avvägd, att redovisningen håller hög kvalitet och att bolaget har god intern kontroll.
- Se till att nödvändiga riktlinjer fastställs för bolagets uppträdande i etiska hänseenden gentemot anställda, kunder, leverantörer med flera.
- Årligen utvärdera sitt eget arbete. Utvärderingen ska minst omfatta en bedömning om styrelsen saknar någon kompetens för att kunna utföra sina uppgifter och om styrelsens arbetsformer fungerar.

Enligt kommunallagen får en kommun eller ett kommunalt bolag inte drivas i syfte att ge vinster (KL 2 kap. 7§). Undantag från vinstförbudet finns för energibolag och bostadsbolag. Enligt aktiebolagslagen måste det framgå av bolagsordningen om bolagets verksamhet har ett annat syfte än att ge vinster till ägarna (ABL 3 kap. 3§). En genomgång visar att bolagsordningen inte innehåller uppgifter om att bolagets syfte inte är att leverera vinster.

År 2018 uppmärksammande bolagets lekmannarevisor att bolagsordning och ägardirektiv även saknade uppgifter om vilka kommunala befogenheter som utgjorde ram för bolagets verksamhet. Av ägarens styrdokument framgick inte att verksamheten skulle bedrivas inom den kommunala kompetensen och kommunalrättsliga principer såsom självkostnadsprincipen, likställighetsprincipen och lokaliseringprincipen. Enligt uppgift från ledningsstaben i Region Västerbotten kommer det år 2020 att pågå arbete i regionen med att se över bolagsordningar och ägardirektiv för regionens kommunala bolag.

Vår kommentar om ägarens direktiv

Ägaren behöver se över bolagsordning och ägardirektiv till bolaget.

Styrelsens verksamhetsplan

I verksamhetsplanen för år 2019 återger bolagets styrelse de övergripande mål som regionfullmäktige beslutat om i det regionala trafikförsörjningsprogrammet. Enligt styrelsen ska bolagets verksamhetsplan fungera som ett verktyg i styrningen och uppföljningen av att bolaget uppfyller sitt uppdrag som är att ge stöd till kollektivtrafikmyndigheten och bidra till måluppfyllelsen i det regionalpolitiska programmet. För år 2019 beslutade styrelsen om följande mål:

1. Resenärerna ska, enligt Kollektivtrafikbarometern, bedöma att regiontrafiken och stadstrafiken har plats 1,2 eller 3 i riket.
2. Antalet genomförda resor i regiontrafiken ska årligen öka med 3 procent.
3. Antalet genomförda resor med Ultra skulle öka med 7 procent.
4. Alla resenärer som använder hjälpmedel med mindre mått än 70 x 120 centimeter och som väger maximalt 300 kg ska kunna åka i länstrafikens tillgänglighetsanpassade bussar.

5. All stomtrafik och tätortstrafik i Umeå ska vara utrustade med audiovisuella utrop.
6. År 2019 ska trafiken till 50 procent drivas med förnybart drivmedel. Denna siffra ska förbättras med 10 procent varje år för att vara 100 procent år 2025.
7. Nöjd medarbetar-index ska uppgå till 8,6 på en skala 1 – 10.

I verksamhetsplanen redovisas ett stort antal aktiviteter för år 2019 samt en långsiktig strategi för bolagets utveckling. Av strategin framgår bland annat följande:

- Bussgods är viktigt för utvecklingen i Västerbotten. Länstrafiken i Västerbotten AB ska värna om Bussgods i Norr AB och att bussgodsverksamheten utvecklas. Detta ska länstrafikbolaget göra med hjälp av marknadsföring och fortsätta arbetet för en gemensam bussgodsorganisation i Norrland.
- Fullmäktige beslutade år 2018 om att införa en gemensam beställningscentral i Västerbotten genom att samordna landstingets reseservice och länstrafikbolagets kundservice. Länstrafiken i Västerbotten AB inväntade hur Region Västerbotten skulle gå vidare i processen.
- Från och med år 2019 skulle Länstrafiken i Västerbotten AB rikta mer uppmärksamhet på kundupplevelse och individanpassade lösningar för resenärerna.

Vår kommentar om verksamhetsplanen

Verksamhetsplanen har en tydlig koppling till bolagsordning, ägardirektiv och fullmäktiges trafikförsörjningsplan. Verksamhetsplanen innehåller mätbara mål och aktiviteter för år 2019. Verksamhetsplanen innehåller också en långsiktig strategi. Vi ser gärna att kommande verksamhetsplaner omfattar bolagets budget för att tydligare koppla samman verksamhet och ekonomi.

Ägarens krav på rapportering

Bolaget ska enligt ägardirektivet lämna bland annat följande redovisning till Kollektivtrafikmyndigheten:

- Verksamhetsplan och budget för påföljande år.
- Bolagets tertialrapporter samt ekonomiska rapporter i enlighet med ägarens anvisningar.
- Protokoll från styrelsens sammanträden.
- Bolagets årsredovisning. Förvaltningsberättelse ska innehålla en redovisning av hur verksamheten är genomförd i förhållande till ägarens ändamål med verksamheten.

I sin bolagspolicy ställer landstingsfullmäktige krav på att styrelsen i sin årsredovisning eller i en särskild rapport ska lämna bland annat följande information:

- Om en utvärdering av styrelsen är genomförd.
- Om styrelsens ledamöter har uppdrag, aktier, andelar eller andra intressen i företag som bolaget har affärsförbindelser med eller som är verksamt i samma bransch som bolaget.

- Hur styrelsens arbete har bedrivits, inkluderande arbetsfördelning, antal sammanträden, genomsnittlig närvaro och vem som varit sekreterare vid sammanträden.
- Hur den interna kontrollen har fungerat utifrån bolagets syfte, ägarens mål, finansiell rapportering, organisation med mera.
- Hur bolagets risker har bedömts och följts upp.
- Vilka ärenden som bolagets styrelse har överlämnat till landstingsstyrelsen för beredning om fullmäktige ska ta ställning i dessa ärenden.

Vår kommentar om ägarens krav på rapportering

Ägaren bör se över kraven på åiterrapportering i ägardirektivet. Enligt kommunallagen (6 kap. 9§) ska regionstyrelsen årligen för varje aktiebolag pröva om den verksamhet som bolaget har bedrivit under föregående år har varit förenligt med det fastställda kommunala ändamålet och inom ramen för de kommunala befogenheterna. Förslagsvis bör ägardirektivet kompletteras med krav på att den utvärdering som bolagets styrelse gör i förvaltningsberättelsen ska vara utformad så att den kan utgöra underlag för regionstyrelsens bedömning om verksamheten är genomförd i enlighet med de kommunala befogenheterna.

Styrelsens krav på rapportering

I sin arbetsordning har bolagets styrelse ställt följande krav på styrning och rapportering:

- Styrelsen ska besluta om mål, väsentliga policies och strategiska planer.
- Vid styrelsens sammanträden ska VD lämna rapport om:
 - Trafik
 - Ekonomi
 - Allmän information
- Protokoll från styrelsens sammanträden ska, förutom besluten, ange underlag för besluten i den mån detta kan ha betydelse för beslutet.

Vår kommentar om styrelsens krav på rapportering

Vi ser gärna att styrelsen i sin arbetsordning ställer krav på att rapporter som VD lämnar, exempelvis rapporterna om trafik, ekonomi och allmän information är skriftliga. Vi anser att styrelsen också ska ställa krav på att det årligen genomförs skriftliga utvärderingar om verksamheten är genomförd i enlighet med det kommunala ändamålet och inom de kommunala befogenheterna.

4. Styrelsens styrande dokument

Styrelsens styrdokument

I tabellen nedan har vi sammanställt i vilken grad styrelsen beslutade om grundläggande styrdokument för år 2019.

Styrdokument	Beslut	Vår kommentar
Affärsplan	Ja	Styrelsens verksamhetsplan innehåller en långsiktig strategi
Arbetsordning	Ja	Den 14 december 2018, §263
Instruktion till VD	Ja	Den 14 december 2018, §264
Instruktion om rapportering	Ja	Framgår av arbetsordning och instruktion till VD
Verksamhetsplan för år 2019	Ja	Den 14 december 2018, §256
Mätbara mål	Ja	Ingår i verksamhetsplan
Budget år 2019	Ja	Den 27 april 2018, §208
Internkontrollplan för år 2019	Ja	Den 14 december 2018, §265
Attestordning	Nej	Attestordningen har beslutats av VD och anmälts för kännedom till styrelsen
Delegationsordning eller motsvarande	Ja	Framgår av arbetsordning och attestordning
Dokumenthanteringsplan	Nej	

Andra styrande dokument som styrelsen beslutat om är:

- Upphandlings- och inköspolicy
- Friskvårdspolicy
- Policy för bisyssla
- Alkohol- och drogpolicy
- IT-policy
- Likabehandlingspolicy
- Rehabiliteringspolicy
- Finanspolicy
- Tjänsteresepolicy
- Representations- och gåvepolicy
- Arbetsmiljöplan
- Lönepolicy

Vår kommentar

Bolagets styrelse har i hög grad beslutat om styrande dokument. Vid en träff den 7 februari 2020 med styrelsen fick vi information om att styrelsen hade för avsikt att besluta om attestordning och dokumenthanteringsplan. Vi kommer att följa upp detta i 2020 års granskning.

5. Styrelsens löpande kontroll

År 2019 hade bolagets styrelse 8 protokollförda sammanträden. En genomgång av protokollen visar att styrelsens arbete under året fick information om bolagets verksamhet med hjälp av ekonomiska rapporter, VD-rapporter med mera. I stor utsträckning kan man följa styrelsens arbete med hjälp av protokollen och bifogade underlag. Nedan redogör vi för hur styrelsen höll sig informerad och agerade när det gällde förändringar av bussgodsvärksamheten och arbetet med att etablera en gemensam beställningscentral med Region Västerbotten.

Förändringar inom bussgodsvärksamheten

Mellan år 2016 och fram till våren 2019 pågick ett arbete med att föreslå en gemensam bussgodsvärksamhet i norra Sverige. Inledningsvis ingick alla fyra norrlandslän i planeringsarbetet. Under år 2017 lämnade Jämtland samarbetet och beslutade att avveckla sin bussgodsvärksamhet. Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland fortsatta med planeringsarbetet till våren 2019 då Norrbotten meddelade att även de skulle avveckla sin bussgodsvärksamhet. Under resterande del av år 2019 arbetade Länstrafiken i Västerbotten AB tillsammans med Bussgods i Norr AB och bolagens huvudman Region Västerbotten för att lösa den uppkomna situationen. Nedan återger vi vad som framkommer vid en genomläsning av länstrafikbolagets protokoll för år 2019.

Den 8 februari 2018 (§285) fick styrelsen muntlig information om att Länstrafiken i Norrbotten AB skulle utreda sin bussgodsvärksamhet. Styrelsen fick information om att processen med att bilda ett gemensamt bussgodsvärksamhet riskerade att stanna av till följd av utredningen i Norrbotten. Den 3 maj 2019 (§304) informerade bolagets VD om att arbetet med en gemensam bussgodsvärksamhet stod stilla i avvaktan på den utredning som genomfördes i Norrbotten.

Den 13 juni 2019 (§314) fick styrelsen information om att Länstrafiken i Norrbotten AB hade beslutat att avveckla sin bussgodsvärksamhet. VD för Bussgods i Norr AB presenterade en översiktlig konsekvensanalys för bussgodsvärksamheten i Västerbotten. Enligt konsekvensanalysen innebar avvecklingen i Norrbotten försämrade förutsättningar för bussgodsvärksamhet i Västerbotten. Analysen visade att omställningen i Västerbotten kraftigt skulle minska och att Bussgods i Norr AB skulle gå med underskott. Styrelsen för Länstrafiken i Västerbotten AB gav i uppdrag till sin VD att ta fram en fördjupad analys.

Av protokollet från den 13 juni 2019 framgår att regionfullmäktige under hösten 2019 skulle behandla frågan om bussgodsvärksamhetens framtid i Västerbotten. Länstrafikens styrelse gav i uppdrag till VD att säga upp bolagets medlemskap i den ekonomiska föreningen Bussgods Sverige om det visade sig att fullmäktige beslutade att avveckla Bussgods i Norr AB. Styrelsen gav också i uppdrag till VD att hantera upphandlingar som påverkades av förändringarna av bussgodstrafiken. Av en bilaga till protokollet framgick vilka upphandlingar och åtgärder det rörde sig om.

Den 15 augusti 2019 (§13) tog styrelsen för Länstrafiken i Västerbotten AB del av en fördjupad analys av konsekvenserna av nedläggningen av bussgodsvärksamheten i Norrbotten. Slutsatsen var att bussgodsvärksamheten i Västerbotten skulle behöva läggas ned om Norrbotten stod fast vid sitt beslut.

Den 27 september 2019 (§25) informerade bolagets VD om att det pågick samtal mellan företrädare för Västerbotten och Norrbotten om en framtida lösning för bussgodsvärksamheten i Norrbotten. Styrelsen gav i uppdrag till VD att fortsätta arbetet med att utreda möjligheter till samarbete mellan Norrbotten och Västerbotten om bussgodsvärksamhet. Vid sammanträdet fick styrelsen också information om olika alternativ för att anpassa upphandlingarna till den uppkomna situationen.

Den 13 december 2019 (§ 54) gav styrelsen i uppdrag till VD att arbeta vidare med planer på att bilda ett gemensamt bussgodsbolag med Länstrafiken i Norrbotten AB. VD fick i uppdrag att tillsammans med företrädare för länstrafiken i Norrbotten ta fram förslag till styrdokument för beslut i fullmäktige. Till protokollet fanns inget bifogat underlag.

I styrelsens årsredovisning för år 2019 kan man läsa att regionfullmäktige den 25 februari 2020 skulle ta ställning till om Länstrafiken i Norrbotten AB skulle köpa en tredjedel av aktierna i Bussgodsvärksamhet i Norrbotten AB. Enligt årsredovisningen fanns det planer på att erbjuda att även Västernorrland köpte en tredjedel av aktierna.

Gemensam beställningscentral i länet

Fullmäktige beslutade år 2018 om att införa en gemensam beställningscentral i Västerbotten genom att samordna landstingets reseservice och länstrafikbolagets kundservice. I sin verksamhetsplan för år 2019 bedömde bolagets styrelse att sammanslagningen skulle få stora konsekvenser för länstrafikens verksamhet. Nedan redogör vi för vad som framgår av styrelsens protokoll för år 2019.

Den 8 februari 2019 (§283) fick bolagets styrelse muntlig information från sin VD om att arbetet med sammanslagningen hade börjat.

Den 3 maj 2019 (§302) lämnade bolagets VD muntlig information om att arbetet med beställningscentralen hade försenats under våren 2019. VD uppgav att företrädare för bolaget respektive Region Västerbotten vid sitt senaste styrgruppsmöte den 26 april 2019 hade tagit avgörande beslut för att driva arbetet framåt. VD bedömde att tempot i arbetet med beställningscentralen skulle höjas.

Enligt protokollet från styrelsens sammanträde den 13 juni 2019 (§316) fick styrelsen muntlig information om status i arbetet med att etablera den gemensamma beställningscentralen. Av protokollet framgår inte vad informationen bestod av.

Den 27 september 2019 (§29) gav styrelsen i uppdrag till VD att arbeta vidare med att etablera beställningscentralen. Av protokollet framgår inte om styrelsen fick någon information om arbetsläget.

Den 13 december 2019 (§63) informerade VD muntligt om att arbetet med att inrätta den gemensamma centralen fortsatte och att en verksamhetsövergång var planerad till i oktober 2020. Av protokollet framgår att fackliga förhandlingar var genomförda och att arbete pågick med frågor om lokaler, IT-system och ekonomi.

Vår kommentar

Vi bedömer att styrelsen hade god löpande kontroll över verksamheten under år 2019. Med hjälp av protokollen kan vi se att styrelsen var aktiv och agerade under året.

I huvudsak är styrelsen protokoll tydliga och informativa med bifogande underlag. Protokoll och underlag är lätta att hitta i bolagets webbaserade dokumenthanteringssystem.

I vissa fall anser vi att styrelsen bör öka kraven på skriftlig information vid styrelsens sammanträden. Styrelsen kan exempelvis begära att de återkommande VD-rapporterna ska vara skriftliga.

Med hjälp av protokollen kan vi följa att styrelsen under år 2019 höll sig väl informerad om arbetet med att hantera förändringarna av bussgodsverksamheten. När styrelsen i december 2019 gav i uppdrag till VD om att ta fram bolagsordning och ägardirektiv för ett gemensamt bussgodsbolag saknades dock i protokollet hänvisningar till utredningar, konsekvensbeskrivningar och annat underlag.

Även för arbetet med att etablera en gemensam beställningscentral med Region Västerbotten anser vi att dokumentationen från styrelsens sammanträden kunde ha varit mer utvecklad. Av protokollen framgick exempelvis inte vilka kostnader och risker det fanns för länstrafiken med anledning av etableringen av den gemensamma beställningscentralen.

Styrelsens interna kontroll

Styrelsens internkontrollplan

Den 14 december 2018 (§265) beslutade styrelsen om sin internkontrollplan för år 2019. Med hjälp av en tabell beskrev styrelsen riskområden, planerade kontroller, vilka som skulle genomföra kontrollerna och uppföljning för år 2019. Styrelsen följde också upp internkontrollplanen för år 2018. Exempel på riskområden som styrelsen identifierade för år 2019 var:

- Beställning av trafik
- Kvalitetsbrister i trafik
- Budget
- Ekonomi/finans
- Personal
- Hantering av allmänna handlingar
- Upphandling

Uppföljning av internkontrollplanen

Den 13 december 2019 (§55) följde styrelsen upp sin internkontrollplan för år 2019. Av uppföljningen framgick inga större avvikelser och styrelsen beslutade inte om några åtgärder med anledning av rapporteringen. Vid samma sammanträde beslutade styrelsen om sin internkontrollplan för år 2020.

Vår kommentar

Vi bedömer att styrelsen för år 2019 i huvudsak hade en bra internkontrollplan och tillräcklig uppföljning av planen. För vissa av kontrollerna ser vi gärna att styrelsen på ett tydligare sätt metodmässigt uppger hur kontroller ska göra. Det kan till exempel handla om att styrelsen anger hur stora stickprov som ska genomföras.

Hantering av ersättning för bussgods

I 2018 års granskning uppmärksammade bolagets auktoriserade revisor att det fanns risk att bussgodsbolagets prissättning och betalning till länstrafikbolaget för kostnader för bussgodsverksamheten inte utgick från självkostnadsprincipen.

Bussgods i Norr AB fick ersättning från kunder för utförda godstransporter. Ersättningen till länstrafikbolaget för att köra bussgods i länstrafikens fordon utgjordes av det överskott som bussgodsbolaget betalade till länstrafiken.

För år 2019 har kostnaderna för bussgodsverksamheten hanterats på samma sätt som tidigare år. Bolagets VD har uppgett att de år 2020 byter system. För varje transporterad enhet ska enligt uppgift från VD länstrafikbolaget begära en ersättning från bussgodsbolaget. Enligt VD utgår beräkningen av avgifterna från självkostnadsprincipen.

Vår kommentar

Det är positivt att Länstrafiken i Västerbotten AB och Bussgods i Norr AB inför ett nytt ersättningssystem. Vi har för avsikt att år 2020 följa upp hur detta system fungerar.

Styrelsens tjänstemannastöd

I flera av de granskningar vi genomfört av regionens kommunala bolag framkommer att bolagen har små tjänstemannaorganisationer. Nyckelpersonproblematiken är stor. Vid personalförändringar, sjukfrånvaro med mera finns det risk för störningar på verksamheterna. Även krav på expertkunskaper inom områden som upphandling, informationssäkerhet, IT-säkerhet, juridik och andra områden kan vara svåra för små organisationer att hantera.

Vår kommentar

Vi rekommenderar att styrelsen har dialog med ägare och andra kommunala bolag om utökat samarbete inom olika funktioner. Ökat stöd från ägaren och mer utvecklat samarbete med andra bolag skulle kunna minska sårbarheten för störningar vid personalförändringar. Ökat stöd från ägare och mer samverkan med andra bolag skulle också kunna bidra till att höja kvaliteten i form av expertkunskap inom olika områden.

6. Styrelsens uppföljning och rapportering

Styrelsens årsredovisning

Krav på årsredovisningen

Enligt årsredovisningslagen ska styrelsens förvaltningsberättelse innehålla en rättvisande översikt över utvecklingen av bolagets verksamhet, ställning och resultat. Styrelsen ska redogöra för händelser av väsentlig betydelse för företaget som inträffat under räkenskapsåret.

Styrelsens årsredovisning för år 2019

Förvaltningsberättelsen inleds med en redovisning av uppfyllelsen av ägarens uppdrag och styrelsens mål för år 2019. Av redovisningen framgår bland annat följande:

- Länstrafiken hade ett överskott med 9,8 miljoner kronor. Bolaget ska alltid göra ett noll-resultat. Överskott ska betalas tillbaka och underskott ska tilläggfaktureras till beställarna av trafiken. För år 2019 bokades överskottet på 9,8 miljoner kronor upp som skuld till kommunerna och regionen. År 2018 var överskottet 19,0 miljoner kronor.

- Resandeutvecklingen hade inte ökat med 3 procent som var målet för år 2019. Utfallet var -3 procent. På grund av att ungdomar erbjöds avgiftsfria resor delar av sommaren 2018 var dock enligt styrelsen siffrorna inte jämförbara.
- Mål för kundnöjdhet, enligt Kollektivtrafikbarometern, uppnåddes för stadstrafiken men inte för regiontrafiken.
- Miljömålet om att trafiken till 50 procent skulle bedrivas med förnybart drivmedel nåddes inte.
- Tillsammans med övriga län i Norrland hade det under år 2019 pågått ett arbete med att ta fram ett nytt gemensamt biljett- och betalningssystem.
- Beslutet våren 2019 att avveckla Bussgods i Norrbotten AB och all buss-godsverksamhet i Norrbotten hade haft en stor negativ påverkan Bussgods i Norr AB och Länstrafiken i Västerbotten AB. Det ekonomiska resultatet för Bussgods i Norr AB försämrades. Intäkterna till Länstrafiken i Västerbotten AB från Bussgods i Norr AB uppgick år 2019 till 1,7 miljoner kronor. År 2018 uppgick koncernbidraget för buss-godsverksamheten till 3,8 miljoner kronor. Osäkerheten om framtiden för buss-godsstrafiken medförde att länstrafiken för år 2021 genomförde korttidsupphandlingar på 10 trafikavtal istället för mer långsiktiga lösningar.
- Resandeutvecklingen för Norrtåg AB var positiv och problemen med tågtrafiken var mindre i jämförelse med tidigare år.

I tabellen på nästa sida har vi sammanställt hur styrelsen i årsredovisningen följde upp målen i verksamhetsplanen. Av sammanställningen framgår att endast målet för stadstrafiken uppnåddes år 2019. För två av målen saknades uppföljning i årsredovisningen.

Styrelsens mål	Resultat	Styrelsens bedömning
Antalet resor för regiontrafiken skulle öka med 3 %	-3 %	Målet nås inte. Siffrorna var dock inte jämförbara enligt styrelsen på grund av att ungdomar fick avgiftsfria resor sommaren 2018.
Antalet resor i Ultras trafik skulle öka med 7 %	+4 %	Målet nås inte. Siffrorna var dock inte jämförbara enligt styrelsen på grund av att ungdomar fick avgiftsfria resor sommaren 2018.
Resenärer skulle bedöma att regiontrafik och stadstrafik hade plats 1,2 eller 3 i riket	Stadstrafik: Ja Regiontrafik: Nej	Målet nås delvis
Trafiken skulle till 50 % drivas med förnybart drivmedel	47 % ¹	Målet nås inte
Nöjd medarbetar-index skulle uppgå till 8,6	8,3	Målet nås inte
Alla resenärer som använde hjälpmedel med mindre mått än 70 x 120 centimeter och som vägde maximalt 300 kg skulle kunna åka i länstrafikens tillgänglighetsanpassade bussar.	Saknas uppföljning i årsredovisningen	-
All stomtrafik och tårttrafik i Umeå ska vara utrustade med audiovisuella utrop.	Saknas uppföljning i årsredovisningen	-

1. Avsåg halvåret 2019.

I tabellen på nästa sida redogör vi för hur styrelsen uppfyllde krav från fullmäktige på årsredovisningen.

Ägarnas krav på redovisning	Bedömning	Vår kommentar
Har styrelsen i sin årsredovisning följt upp och utvärderat bolagets verksamhet mot det kommunala ändamålet?	Ja	Styrelsen bedömer att verksamheten är genomförd i enlighet med ägardirektiv. Förvaltningsberättelsen innehåller beskrivningar av genomförd verksamhet i förhållande till det kommunala ändamålet.
Har styrelsen i sin årsredovisning följt upp och utvärderat om bolagets verksamhet är genomförd inom ramen för de kommunala befogenheterna?	Nej	Den 13 december 2019 (§56) intygar styrelsen att verksamheten var genomförd i enlighet med det kommunala ändamålet och de kommunala befogenheterna.
Har styrelsen i sin årsredovisning eller i särskild rapport lämnat information om att en utvärdering av det egna styrelsearbetet är genomförd?	Nej	Av protokoll från styrelsens sammanträde den 13 december 2019 (§61) framgår att styrelsen genomförde en styrelseutvärdering. Styrelsen beslutade att alla ledamöter skulle erbjudas utbildning i styrelsearbete.
Har styrelsen i årsredovisningen eller i särskild rapport lämnat information om hur den interna kontrollen fungerat?	Nej	Den 13 december 2019 (§55) följde styrelsen upp sin internkontrollplan för år 2019. Av uppföljningen framgick inga större avvikelser och styrelsen beslutade inte om några åtgärder med anledning av rapporteringen.

Av sammanställningen framgår att styrelsen endast delvis uppfyllde kraven på rapportering i årsredovisningen. Av vår protokollgranskning kan vi se att styrelsen tog fram efterfrågade uppgifter. Styrelsen lämnade dock inte rapport om detta i samband med årsredovisningen.

Vår kommentar

Vi bedömer att styrelsen i förvaltningsberättelsen på ett bra sätt redovisar väsentliga händelser under år 2019 och risker som är förknippade med framtiden. Förvaltningsberättelsen är informativ och välskriven. Av redovisningen framgår att bolaget under år 2019 fick hantera flera svåra frågor och att resultaten för flera av verksamhetsmålen inte uppfylldes. I vissa delar anser vi att redovisningen kan utvecklas:

- Redogör resultaten för alla verksamhetsmål.
- Utvärdera och redovisa om verksamheten är genomförd i enlighet med de kommunala befogenheterna.
- Lämna information om styrelsen utvärderat det egna styrelsearbetet.
- Rapportera om hur den interna kontrollen fungerar.

7. Uppföljning av rekommendationer

I 2019 års granskning uppmärksammade lekmannarevisor att bolagsordning behövde revideras. Enligt uppgift från ledningsstaben i Region Västerbotten ska en översyn av bolagsordningar göras under år 2020.

8. Svar på revisionsfrågor

Vi bedömer att bolagets verksamhet år 2019 genomfördes på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredställande sätt. Vi bedömer också att styrelsen i allt väsentligt hade en tillräcklig styrning och uppföljning.

Revisionsfråga	Bedömning	Vår kommentar
Har styrelsen med hjälp av grundläggande styrdokument säkerställt att verksamheten är genomförd i enlighet med fullmäktiges direktiv?	JA	
Har styrelsen löpande under året haft tillräcklig kontroll över att beslutade styrdokument följs?	JA	
Har styrelsen med hjälp av uppföljning vid årets slut säkerställt att verksamheten är genomförd i enlighet med fullmäktiges direktiv?	JA	I vissa delar kan redovisningen utvecklas
Har styrelsen vidtagit tillräckliga åtgärder med anledning av rekommendationer i 2018 års granskning?		Det är ägarens ansvar att revidera bolagsordning och ägardirektiv.

Rekommendationer

Vi rekommenderar styrelsen att:

- Styrelsens verksamhetsplan bör innehålla bolagets budget för att tydligare koppla samman verksamhet och ekonomi
- I vissa fall kan styrelsen öka kraven på skriftlig information vid styrelsens sammanträden. Styrelsen kan exempelvis begära att de återkommande VD-rapporterna ska vara skriftliga.
- Styrelsen bör ställa krav på skriftlig utvärdering om verksamheten är genomförd i enlighet med det kommunala ändamålet och inom de kommunala befogenheterna.
- Utveckla i vissa delar redovisningen i årsredovisningen (se avsnitt 6. Styrelsens uppföljning och rapportering).

- Genomför dialog med ägare och andra kommunala bolag om utökat samarbete inom olika funktioner. Ökat stöd från ägaren och mer utvecklat samarbete med andra bolag skulle kunna minska sårbarheten för störningar vid personalförändringar. Ökat stöd från ägare och mer samverkan med andra bolag skulle också kunna bidra till att höja kvaliteten i form av expertkunskap inom olika områden.
- Genomför dialog med ägaren om att de behöver revidera bolagsordning och ägardirektiv.

Umeå den 19 mars 2020

Richard Norberg
Certifierad kommunal revisor

Revisionskontoret
Region Västerbotten

Bilaga: Exempel på underliggande revisionsfrågor

Angående styrdokument

- Har styrelsen beslutat om en affärsplan eller motsvarande?
- Har styrelsen beslutat om en arbetsordning för sitt arbete?
- Har styrelsen beslutat om en instruktion för rapportering till styrelsen?
- Har styrelsen beslutat om en verksamhetsplan?
- Har styrelsen beslutat om mätbara mål?
- Har styrelsen beslutat om en internkontrollplan?
- Har styrelsen beslutat om en delegationsordning?
- Har styrelsen beslutat om en attestordning?
- Har styrelsen beslutat om etiska riktlinjer för bolagets uppträdande?

Angående löpande kontroll

- Har styrelsen löpande under året haft tillräcklig kontroll över att beslutade styrdokument följs?
- Har styrelsen löpande under året haft tillräcklig kontroll över påbörjade projekt?
- Har styrelsen under året utvärderat sitt eget arbete?

Angående återrapportering

- Har styrelsen i årsredovisningen följt upp och utvärderat bolagets verksamhet mot det kommunala ändamålet?
- Har styrelsen i årsredovisningen följt upp och utvärderat om bolagets verksamhet är genomförd inom ramen för de kommunala befogenheterna?
- Har styrelsen i årsredovisningen följt upp och utvärderat målen i verksamhetsplanen?
- Har styrelsen i årsredovisningen följt upp och utvärderat att verksamheten håller sig inom ramen för styrelsens affärsplan?
- Har styrelsen i årsredovisningen eller i särskild rapport lämnat information om att en utvärdering av det egna styrelsearbetet är genomförd?
- Har styrelsen i årsredovisningen eller i särskild rapport lämnat information om styrelsens ledamöter har uppdrag, aktier, andelar eller andra intressen hos företag som bolaget har affärsförbindelser med eller som är verksamt i samma bransch som bolaget?

- Har styrelsen i årsredovisningen eller i särskild rapport lämnat information om hur den interna kontrollen fungerat?

Angående resultat

- Är bolagets verksamhet genomförd i enlighet med fullmäktiges direktiv?
- Har bolagets styrelse hållit verksamheten inom ramen för de kommunala befogenheterna?
- Har styrelsen haft en tillräcklig intern kontroll?